

# Kwekers- geheimen deel 6

*Waterplanten zijn meestal uitbundige groeiers. Grote kans dat andere heemtuinbeheerders, collega's of vrienden je kunnen helpen aan uitgangsmateriaal om mee te kweken. Als dat niet lukt kun je ze ook zelf meestal makkelijk vermeerderen.*



Waterlelies (Foto: Wolverlei, Martin Stevens)

## Oever- en waterplanten vermeerderen

Tekst: Wil Melgers & Hein Koningen

### **Oever- of waterplant?**

Oeverplanten groeien bij voorkeur in het overgangsgebied tussen water en land maar ook in zeer nat, drassig terrein. Soms is het onderscheid tussen een water- en overplant lastig te zien. Gele lis vinden we aan de waterkanten maar nooit echt in het water groeiend –al lijkt het er soms veel op- altijd heeft hij vaste grond onder de wortelvoeten. Kalmoes daarentegen zien we ook aan de

oever maar staat altijd in het water. Gele lis rekenen we daarom tot de oeverplanten en kalmoes tot de waterplanten.

### **Oeverplanten**

Alle oeverplanten die we in onze heemtuinen en -parken toepassen zijn meerjarig en groeien bij voorkeur op voedselrijke en matig voedselrijke gronden. Vrijwel allemaal laten ze zich goed zaaien en

scheuren of delen (zie ook Kwekersgeheimen deel 5, Oase nr. 108, Winter 2017). Soms voldoet stekken het beste, met name bij beekpunge, moeras- en zompvergeetmenietje, bittere veldkers, watermunt. Zij wortelen gemakkelijk op de knopen. Kalmoes wordt altijd gescheurd, hij vormt in onze streken geen zaden. Vrijwel alle soorten laten zich goed scheuren, bij kleine aantallen is dit de handigste methode. Soorten die

per gescheurde plant vaak maar één of twee nieuwe planten opleveren, zoals bijv. kattenstaart, melkeppe en kantig hertshooi kunnen beter gezaaid worden.

### Zaaien

Voor grote(re) aantallen is zaaien de beste methode. Zaa bij voorkeur na het winnen van het rijpe zaad, dus zo in de periode augustus-oktober. Dotterzaad dient zo vers mogelijk gezaaid te worden, liefst direct na het winnen want het verliest snel zijn kiemkracht.

Andere soorten die goed gezaaid kunnen worden zijn: pijlkruid, grote/slanke/smalle waterweegbree, kleine egelskop, wateraardbei, slangenwortel. Hiervoor wordt een kuip tot net onder de rand gevuld met kleiige, venig-zandige grond. De grond wordt zo nat gehouden dat hij permanent 'slikkig' is. Hierop wordt het zaad (alweer: direct na het winnen) dun uitgestrooid en verder met rust gelaten. Op enige afstand boven de kuip brengen we een glazen/kunststof raam aan tegen de regenval, zodat de zaden niet met



Bestaande vijvers zitten vol toekomstig kweekmateriaal

het regenwater afspoelen. Na de winter, in de loop van het volgende voorjaar, zien we de zaden kiemen. Wanneer de zaailingen hanteerbaar zijn, worden ze verspeend in potten. Deze worden in een bak gezet, zo dat de potten net onder water staan (afwasteiltjes zijn heel geschikt). Zaaigoed en jonge planten afschermen voor vogels. Zodra de planten zich voldoende ontwikkeld hebben kunnen ze worden uitgeplant.



Metselkuipen zijn heel geschikt voor het kweken van waterplanten

(Foto's: Machteld Klees)

### Kweekplek

Als kweekplek is een ondiepe, kleine sloot met helder water van goede kwaliteit, gevoed door kwel uit de ondergrond ideaal. Ontbreekt zo'n plek dan zijn kunststof kuipen, schalen en bakken een prima alternatief. Deze zijn bij de bouwmarkt in allerlei afmetingen te verkrijgen. Waterplanten houden van zonlicht, kweekplekken dienen dus ten minste in het volle licht te zijn gelegen, liefst in de zon.

De meeste waterplanten groeien in voedselrijke grond. Daarom wordt op de bodem van de kweekkuip een laag voedselrijke, kleiige of zandig/venige grond aangebracht, teelaarde voldoet ook. Bij de grote, grove soorten een wat dikkere (10-15 cm), bij de fijnere soorten een dunne laag, 5-10 cm. Na het planten worden de bakken tot aan de rand met water gevuld. De kleinere soorten kunnen ook in kunststof potten worden geplant en dan in bakken

Zaailingen van dotters in diverse teiltjes (Foto: Josie Dubbeldam)



> Galigaan (Foto: Machteld Klees)  
 >> Watergentiaan (Foto: Wolverlei, Martin Stevens)



gezet, de potten komen vervolgens onder water te staan. Regelmatig bijvullen.

### Waterplanten

Al onze inheemse waterplanten zijn kruidachtige, meerjarige planten. Alleen beide nimfkruidsorten (*Najas* sp.) vormen hierop een uitzondering, zij zijn eenjarig.

Bij waterplanten onderscheiden we drie groepen :

- A. Soorten die met hun wortels en onderste stengeldelen in het water groeien en waarvan de overige delen boven water uitgroeien;
- B. Soorten met op het wateroppervlak drijvende bladen. De

wortels groeien in de waterbodem of zweven vrij in het water;

- C. Soorten die geheel onder water groeien, al of niet in de bodem wortelen en vrij in het water zweven.

### Groep A (boven water uitstekende bladen)

Scheuren en delen is voor de meeste soorten uit deze groep de aangewezen methode. De beste tijd hiervoor is mei. Aanwezig blad korten we in: afgestorven blad tot net boven het groeipunt, de wintergroene mattenbies en ruwe bies tot 20-30 cm boven water. Galigaan heeft dik wintergroen blad, dat laten we wat langer, ca. 50 cm.

Voor de grovere soorten zoals

mattenbies, lisdodde, galigaan, grote egelskop, grote watereppe, zwanenbloem, kiezen we voor het kweken een forse kuip, de onderlinge afstand is minstens 15-20 cm. Voor kleinere soorten zoals grote boterbloem, slangenwortel, wateraardbei, gewone waterbies, lidsteng, waterdrieblad kunnen we uiteraard kleinere kuipen gebruiken.

### Groep B (drijvende bladen)

#### Scheuren

De bekendste vertegenwoordigers hiervan zijn witte waterlelie en gele plomp. Van flink uitgroeide, planten kunnen met een sloothak delen afgetrokken worden, mei is hiervoor de geschikte tijd. De delen voorzien van een groeipunt kunnen rechtstreeks op de bestemde plek geplant worden. De jonge plant wordt daartoe op een ruime, dunne graszode geplaatst die rond de groeipunt wordt samengevouwen. Dit pakket wordt, samen met enkele flinke stenen als afzinkgewichten, op een stuk grofmazig, dundra-dig gaas geplaatst waarna het gaas wordt dichtgevouwen rond de groeipunt, deze moet voldoende ruimte houden om uit te kunnen groeien. Het geheel wordt gezeerd met dun



Gescheurde planten, zoals deze kleine lisdodde, groeien snel verder als ze een paar scheuten en wortels hebben (Foto: Machteld Klees)

ijzerdraad waarna het wordt afgezonken op de gedachte groeiplek. Opletten dat de groeipunt daarbij naar boven gericht blijft, diepte minimaal 60 cm (vorst!), maximaal 100 cm.

### Stekken

Stekken worden in een kuip of, de kleinere soorten, in potten opgepot en aan de wortel gebracht. Boven de potten altijd een ruime laag water. Hoewel veel waterplanten in het wild eisen stellen aan de waterkwaliteit, lijkt het erop dat ze in een kweeksituatie minder kieskeurig zijn. Voor het vullen van de kweekkuipen volstaat dan ook leiding- of regenwater.

Van de volwassen, grote wortelstokken van een lelie of plomp kunnen met de hand kleine, jonge groeinezen losgebroken worden (hierbij moet je wel het water ingaan!). Deze stekken worden in een ruime kweekkuip aan de wortel gebracht, onderlinge afstand 15-20 cm en afdekken met glas, zo nodig luchten! De bewortelde stekken worden verpot en weer in een kuip



(Foto: Machteld Klees)

Waternol

geplaatst. Na enige weken kan het glas eraf (afharden!). Schermen tegen zon op enige hoogte boven de kuip. Eenmaal goed ontwikkeld kunnen ze worden uitgeplant op hun definitieve groeiplek, bij voorkeur tot begin juli. Zo hebben ze voldoende tijd om te wortelen vóór de herfst.

Kleinere waterplanten met drijvende bladen die vanuit een op de waterbodem groeiende wortelstok

omhoog komen –zoals watergentiaan, veenwortel, lidsteng– kunnen ook worden gescheurd of gestekt met kopstekken van grote ouderplanten. De beste tijd hiervoor is mei. De stekken worden direct in kunststof potten geplant en vervolgens in een kweekkuip met water geplaatst. Watergentiaan heeft graag kleigrond. Zodra de jonge planten groot genoeg zijn, kunnen ze op hun definitieve groeiplek worden uitgeplant.

Soorten met drijfbladen en onderwaterbladen (enkele waterranonkels, fonteinkruiden en sterrekroossoorten) kunnen gestekt worden door de bovenste stengeldelen met enkele knopen en drijfbladen horizontaal op of net in de grond (verankeren tegen drijven) te leggen, op ruime afstand van elkaar. Hierna met zoveel water vullen dat de drijfbladen op het water rusten. Als de stekken zich flink hebben ontwikkeld worden ze opgepot en in een ruimere kuip verder opgekweekt.

Kikkerbeet



(Foto: Machteld Klees)



Bij het schonen van een vijver komt volop kweekmateriaal beschikbaar

Ook waterviolier kan gestekt worden. In de kuip zetten we in het voorjaar een klein aantal jonge planten uit als start. Waterviolier verdraagt lichte schaduw, ook onder hoog geboomte, bijv. in elzenbroekbos, waar de schaduw hoog ligt.

### Winterknoppen

Veel waterplanten vormen in de herfst winterknoppen (turionen). Deze zakken naar de bodem om te overwinteren, in het voorjaar ontwikkelen ze zich tot nieuwe planten. Voorbeelden zijn kikkerbeet en blaasjeskruid. De jonge planten, die zich in het voorjaar uit deze winterknoppen ontwikkelen,

dienen als uitgangsmateriaal voor onze kweek. De jonge rozetten groeien uit tot volwassen planten die bloeien en op hun beurt uitlopers vormen. Zo kan binnen relatief korte tijd de hele kweekkuip vol groeien. Kikkerbeet vormt drijfbladen en vrij in het water hangende wortels die niet in de ondergrond wortelen. Flinke delen van met elkaar door uitlopers verbonden planten kunnen in z'n geheel worden uitgezet op de nieuwe groei-plek.

Groot blaasjeskruid groeit, op de bloemstengel na, onder water en vormt ook winterknoppen. Deze zakken naar de bodem waar ze overwinteren. In de lente groeien hieruit weer nieuwe planten, deze kunnen voor de kweek gebruikt worden. Blaasjeskruid is een kwetsbare soort, die op een zonnige en beschermde plek uitgezet moet worden.

### Groep C (ondergedoken bladen en stengels)

Hiertoe behoren waterplanten die geheel onder water groeien en in de waterbodem wortelen. Een aantal soorten –grof hoornblad, aarvederkruid, smalle waterpest, gekroesden schedefonteinkruid– hoeven niet echt gekweekt te worden. Vaak kan

op heemtuinbeheerders, gemeenten of waterbeheerders een beroep worden gedaan om aan planten te komen, bij voorbeeld bij schoningswerkzaamheden. ‘Geogste’ planten kunnen direct worden uitgezet op de nieuwe plek. De beste tijd hiervoor is juni-juli, dan kunnen de planten na het uitzetten meteen doorgroeien. Planten uit deze groep zijn goede zuurstofleveranciers en waterzuiveraars en zorgen voor een goede waterkwaliteit. Bovendien vormen ze prima leefgebieden voor vissen, amfibieën, libellen en vele andere waterdieren.

### Krabbenscheer

Voor het opkweken van krabbenscheer is een flinke kuip met voedselrijke grond nodig, krabbenscheer neemt veel voedsel uit het water op. We starten in april met gezonde, niet al te grote rozetten. Deze groeien verder uit en maken uitlopers met jonge planten. Het min of meer stilvallen van de groei kan veroorzaakt worden door teruglopen van de hoeveelheid voedsel in het water. Dan geven we wat koemestkorrels. Krabbenscheer vraagt een luwe, beschutte groeiomgeving zonder sterke beweging van het wateroppervlak. We zetten daarom groepjes onderling verbonden planten uit op beschutte, zonnige plekken, liefst aan een oever of tegen een begroeiing van hogere waterplanten en fixeren die met stokken of snoeihout. Zo voorkomen we dat rozetten gaan rondrijven en verweesten onder gaan.

Krabbenscheer vormt uitlopers met jonge planten (Foto: Machteld Klees)

